

AZ ERDŐRENDEZÉS SZEREPE ÉS FELADATAI AZ ERDŐ- GAZDÁLKODÁS FEJLESZTÉSÉBEN

DR. SOLYMOS REZSŐ

1. Az erdőrendezés szerepének és feladatainak kialakulása

A társadalmi fejlődés különböző szakaszaiban folyamatosan módosult az ember és környezetének kapcsolata. Ennek a környezetnek lényeges alkotóeleme az erdő, amit — jó néhány évszázaddal ezelőtt sokszor tekintett olyan akadálynak, amely gátolja életfeltételeinek megteremtésében. Többek között ezért is irtotta minden tőle telhető módon. Abban az időben az erdők égetése — mai szemmel nézve pazarló letarolása — volt a korszerű, mert megfelelt a kor szellemi és műszaki fejlettségének, igényeinek. Történelmileg rendkívül gyorsan jutott el az ember annak a felismeréséhez, hogy az erdők már nem gátolják, hanem elősegítik megváltozott igényeinek kielégítését, tartamosan szükség van rájuk, ezért gazdálkodni kell velük. Európában a XV—XVI. század idején megjelent állami rendelkezések már ezt igazolják. Hazánkban az 1400-as évektől kezdve találunk olyan írásos dokumentumokat, amelyek az erdőgazdálkodás kialakítására utalnak. A kialakult és fejlődésnek indult erdőgazdálkodás követelte meg az erdőrendezés létrehozását.

Közel egy évszázada, 1880-ban jelent meg nálunk az első erdőrendezési utasítás. Ebben az évben létrehozták az erdőfelügyelőségeket is. Az eltelt évszázad folyamán mintegy öt alkalommal adtak ki az erdőrendezéssel kapcsolatban országos utasításokat. Ezekből nyomon lehet követni azt, hogy az erdők állapotának számbavételétől, az erdőfelügyeleten keresztül miként vált a tervezés, az erdőgazdálkodás szabályozása is az erdőrendezés feladatává. Az erdőgazdálkodás színvonalának emelkedése együtt járt az erdőrendezési feladatkör bővülésével. A jelen időszakot meghatározta az 1968. január 1-i átszervezés, amikor megalakították a mai erdőrendezőségeket. Az elmúlt évtized sokrétű munkáját elemezve megállapítható, hogy az a magyar erdőrendezés dinamikus fejlődésének az időszaka volt. A fejlődésnek az alapját az erdők többségének társadalmi tulajdonba vétele teremtette meg. Ez tette szükségessé az 1948-as MALLERD, majd az 1950-es és az 1955-ös OEF Erdőrendezési utasítások, valamint az 1971. és az 1976. évi MÉM üzemtervezési útmutatók kiadását. Ezek a magyar erdőrendezés legfontosabb dokumentumai. A céltudatos fejlesztés és az erdőrendező munkájának eredményeként 1975-re sikerült elérni a 100%-os üzemtervezettséget. Az erdőrendezés európai és hazai színvonalát összehasonlítva ezek alapján joggal állapíthatjuk meg, hogy a magyar erdőrendezés nemzetközileg is az élvonalba került.

Az eredmények elismerésével egyidőben indokoltnak és szükségesnek tartjuk az erdőrendezés továbbfejlesztését. Ennek a fejlesztésnek az erdőgazdálkodás fejlesztési célkitűzéseit kell szolgálnia. Az erdőrendezés akkor látja el maradéktalanul feladatait, ha működési területén nemcsak a jelen erdőgazdálkodá-

sának korszerű követelményeit ismeri, hanem képes a jövő fejlődési irányaihoz is igazodni. A különböző erdőgazdálkodási, fafeldolgozási és faellátási prognózisok ezért hatással kell, hogy legyenek az erdőrendezésre is.

2. Az erdőrendezés feladatai és fejlesztése az erdőgazdálkodás célkitűzéseinek megfelelően

Az egyértelmű állásfoglalás érdekében először az erdőrendezés feladatkörét kell helyesen meghatározni. A jelenlegi feladatokat a hivatalos rendelkezések kellően szabályozzák. Szakkörökben mégis felmerülnek olyan nézetek, amelyek esetenként túlzottan kibővítik, máskor leszűkítik azt, amit erdőrendezés alatt értenek. Az erdőrendezést és feladatait a következőkben foglalom össze:

Az erdőrendezés komplex, szintetizáló, biológiai, műszaki és gazdasági tudomány. *Feladata* az erdőgazdasági bővített újratermelés biológiai, műszaki és gazdasági alapjainak számbavétele, a bővített újratermelési program társadalmi szükségletek szerinti megtervezése és a társadalmi-gazdasági érdekeknek megfelelő ellenőrzése. Ezzel a megfogalmazással megkísérlem általánosan összefoglalni az erdőrendezés lényegét és alapvető feladatait. A következőkben erre építve szeretném kifejteni az egyes részfeladatokat, amelyeket egyre magasabb színvonalon kell az erdőrendezésnek megoldania azért, hogy az erdőgazdálkodás fejlesztését a kívánt mértékben elősegítse.

Az első csoportba azok a feladatok tartoznak, amelyek a bővített újratermelés alapjainak számbavételével kapcsolatosak. Az üzemtervezésnek ezt az egyik legfontosabb feladatát erdőleltár-készítésnek nevezzük. Az 1976-ban, második javított kiadásban megjelent erdőgazdasági üzemterv-készítési útmutatóban foglaltak hosszú távon megfelelnek a korszerű erdőgazdálkodás követelményeinek. Az útmutatót szakembereinknek ismerni kell, ezért annak tartalmával részletesen itt nem foglalkozom. Az erdőleltározás fejlesztése szempontjából kiemelem, hogy az erdőgazdálkodás folyamatos korszerűsítése megköveteli:

- az erdőleltári adatok pontosságának növelését, és évenkénti időszerűsítését,
- a jelen állapot kialakításában szerepet játszó múltbeli eljárások, tapasztalatok, a kedvező és kedvezőtlen változások konkrétabb értékelését és a gyakorlat számára hasznos következtetések levonását,
- több célú színes térképek készítését, amelyek a gazdálkodó számára megkönnyítik a munka és az üzemszervezés átfogó javítását, valamint egyéb feladatok megoldásának jobb áttekintését,
- a termőhely-feltárás eredményeinek összefüggő értékelését, amely lehetővé teszi a nagyüzemi termesztéshez szükséges egybefüggő területi, kezelési egységek kialakítását és megszünteti az elaprózott termőhelyfoltokra alapozott kis egységeket, amelyeket ma már korszerűen kezelni nem lehet,
- a termőhely lejtviszonyainak, a talaj teherbíró képességének, a gravitációs körzeteknek a leírását, a szállítási, munkaszervezési szempontok szerint,
- a fakészlet-meghatározás jelenlegi módszereinek javítását, a fakészletre vonatkozó adatok bővítését: az átmérő és a magassági méretviszonyok részletezését, a minőség és az érték kiemelt mutatóinak meghatározását,
- a növedék-meghatározás javítását: mindenképp a jelen folyónövedékének többoldalú ellenőrzését,
- az üzemtervezett egységhez kapcsolódó erdőgazdálkodó szervek áttekintő leírását, az integrációs feladatok figyelembevételével,
- a fafeldolgozás, a fahasznosítás, valamint a jelen időszak fatermesztése közötti kedvező és kedvezőtlen tényezők áttekintését,

- a jelen időszak munkaerőhelyzetét, a szakember-ellátottságot,
- a jelen időszak gépesítettségi fokát és lehetőségeit,
- a jelen időszak erdőgazdálkodásának konkrét tapasztalatait, értékelését.

A második csoportba tartozó feladatok, a tervezéshez kapcsolódnak. A tervezés az üzemtervek készítése során kiemelt feladat, amely sokoldalú szakmai-gazdasági ismeretet követel. Társadalmi szükségleteknek megfelelő bővített újratermelési tervet kell készíteni, amely időben és térben egyaránt elősegíti a vele szemben támasztott követelményeket. Ezen a téren több probléma merült fel az utóbbi években az üzemtervező és a gazdálkodó részéről. Az üzemtervezési útmutató szerint az erdőgazdasági üzemterv keretterv jellegű. Fő célja, hogy hosszú távlatra megadja a gazdálkodó szervnek azokat a kereteket, tervkorlátokat, amelyeken belül gazdálkodhat és elkészítheti éves terveit. Az erdőgazdálkodás fejlesztése — többek között — azt igényli az erdőrendezési tervezés tevékenységétől, hogy:

- szervesen illeszkedjék a népgazdasági célkitűzések közé, és megfeleljen a hosszú, a közép és rövid távú népgazdasági tervezés időszakainak,
- tegye lehetővé az erdőgazdasági tervek tér- és időbeni összehangolt csoportosítását az erdők elsődleges rendeltetése és több célú hasznosítása alapján, amelynek során törekedjen a fatermelési rendszerek bevezetésére, a szükséges előfeltételek megteremtésére,
- az üzemtervek feladatai a jelenleg érvényben levő 10 éves időszakon kívül egy hosszú távú és egy 5 éves keretterv készítésére is alkalmasak legyenek,
- a faállomány-gazdálkodás átfogó tervét erdőrésztelenként az előbbi időszakon túlmenően a vágáskorrig határozza meg, amely a fatermelés folyamatrendszerének, a fatermelési rendszernek a hosszú távú programja legyen az erdőrésztelenként meghatározott termelési célnak megfelelően,
- adjon kötelező érvényű erdősítési, szaporítóanyag-termelési előírásokat, hogy az erdészeti nemesítés, a nemesített szaporítóanyag-termelés minőségi és mennyiségi terv mutatóit az erdőgazdálkodók ezek alapján határozzák meg,
- a fatermelési program szerint tervezze meg az adott állományra vonatkozó nevelővágások folyamatrendszerét, amelyben a nevelővágások időpontján és visszatérési idején kívül szerepeljen a várható előhasználati fatömeg és annak méret szerinti megoszlása,
- a véghasználati korú állományokban a besorolást a koron kívül növedékvizsgálatokkal is egészítse ki,
- a véghasználatokra építve határozza meg a koncentrált kezelési egységeket (tömböket), amelyek területét elsősorban az éves véghasználati fatömeg szerint kell megállapítani és a többi éves feladatot is lehetőség szerint ide koncentrálni,
- a koncentrált munkafeladatok szerint készüljön az erdőfeltárási és szállítási terv,
- a feladatoknak megfelelő munkaerő-, szakember-szükségletet vázlatosan mutassa ki,
- a gazdálkodás főbb irányelveit az elsődleges rendeltetés és a több célú erdőhasznosítás szerint, az üzem- és a munkaszervezési kiemelt javaslatokkal együtt tételesen foglalja össze.

A felsorolt tervezési követelmények kielégítése a jelenlegi előfeltételek mellett az érvényben levő üzemtervezési útmutató alapján jórészt megoldható.

Mit kell ennek érdekében tenni?

- az üzemtervezés előkészítését javítani kell úgy, hogy a helyi irányelvek meg-

állapítását tartalmazó jegyzőkönyv az előbbieken elmondottakhoz adjon a lehetőségek szerint jó eligazítást, a gazdálkodók is tekintsék ezt a munkát kiemelt feladatnak,

- az üzemi térképeket kellő példányban kell sokszorosítani, hogy kezdetben akár az üzem, majd folyamatosan a térképkészítő a tervnek, illetve az állapottal megfelelő színezéssel munkatérképet készíthessen,
- az üzemtervi erdőrészlet-lapok fahasználat adatait a jelenlegi nyomtatványon is ki lehet egészíteni a méretadatokkal és az erdősitést a csemete minőségének megjelölésével,
- az üzemtervek VI. fejezetében az „átfogó részben” mód van arra, hogy az itt szereplő leírásokkal a követelmények közül többet kielégítsünk. Erre nézve is van már több jó kezdeményezés.

A harmadik csoportba tartozó feladatok a gazdálkodás ellenőrzéséhez és az üzemtervi nyilvántartáshoz kapcsolódnak. Az erdőfelügyelet nehéz, és napjaink egyik legtöbbet tárgyalt témája tartozik ide. A korszerű erdőgazdálkodás megvalósulásának, az erdőgazdálkodást szolgáló üzemtervekben foglalt előírásoknak a teljesítését kell az erdőfelügyeletnek a társadalom érdekei szerint ellenőriznie és nyilvántartania. Több ellentmondás jelentkezett ezen a területen, aminek fő okát a hosszú távú népgazdasági célok és a rövid távú vállalati érdekek erdőgazdasági szinten jelentkező sajátos helyzetében is kell keresni. Nem ritka az sem, hogy a gazdálkodás színvonalából fakadó nehézségek a felügyelet felé csapódnak ki. A gépesítési gondok, az üzem- és a munkaszervezés hiányosságai az ellenőrzés során megmutatkoznak. Erre több erdőrendezési mérlegbeszámoló utal. Ezeknek a hiányosságoknak azonban nem a megszüntetése, hanem felszámolásuk ellenőrzése tartozik az erdőfelügyelethez. A jövő követelményeit illetően szeretném kiemelni:

- a célkitűzéseknek megfelelő tervszerű erdőállomány-gazdálkodás átfogó ellenőrzésének és eredményeinek legfontosabb dokumentuma az éves üzemtervi mérlegbeszámoló. A jövőben is megkülönböztetett figyelemmel kell ezeket összeállítani. A bennük foglalt megállapítások, javaslatok azonban az eddigieknél több figyelmet és hatékonyabb intézkedéssorozatot érdemelnek. A követelmény tehát itt a teljes folyamatrendszer megteremtése, amelynek a záró szakaszát itt a mérlegbeszámoló tartalmával kapcsolatos intézkedések jelentik,
- az üzemtervi revízió és az üzemterv lezárása az erdőfelügyelőség feladata mellett legyen az erdőgazdálkodás elsőrangú kötelezettsége, amelynek az eredménye legyen az erdőgazdálkodó minősítésének egyik fő szempontja,
- statisztikai elemzéseket kell készíteni a gazdálkodás állapotáról és a végbement változásokról,
- növelni kell a felügyeleti munkában a számítógépek munkáját úgy, hogy a felügyelők belső adminisztrációs leterheltsége sürgősen csökkenjen,
- ki kell terjeszteni a felügyeletet a megtermelt és az importált fa hasznosítására, védelmére,
- a felügyelet kapjon átfogó hatáskört, amelyet részletesen és egyértelműen meg kell állapítani valamennyi szinten és szervvel kapcsolatosan.

3. Az erdőrendezés hatékony fejlesztésének előfeltételei

Az előbbieken összefoglalt feladatok leírása nyilvánvalóan nem lehet teljes. Ennek maradéktalan kifejtése nagy terjedelmet igényelne. A főbb szempontokat kívántam csupán kiemelni. Úgy vélem, ezek ismeretében is joggal merülhet fel

a kérdés, kik, hogyan, milyen szervezetben, milyen előfeltételek mellett tudnak eleget tenni mindezeknek? Méltán kíván szakközönségünk választ erre, mert az erdőgazdálkodás fejlesztési céljainak az erdőrendezés csak akkor tud megfelelni, ha a szükséges *előfeltételek* is a rendelkezésre állnak. Az előfeltétel rendszerben számos feladatot kell megoldani. Közülük néhány fontosabbra szeretném a figyelmet külön is felhívni:

- kiemelkedő szerepet tulajdonítok az erdőrendezésben dolgozó *szakembereknek*. Ezt a kulcskérdést mind az üzemtervezés, mind pedig a felügyelet vonalán hosszú ideje sikerült kedvezően megoldani. A jövő szakember-ellátottság már nem tűnik ilyen kedvezőnek. A szakmai ismeretek szintjét tartani és folyamatosan fejleszteni kell. A *közép- és felsőfokú oktatásban* ezért a követelményekhez igazodó képzést tovább kell javítani. A továbbképzést pedig magasabb színvonalon kell megoldani. Bővíteni kell a továbbképzés témakörét. Az erdőgazdálkodó szakemberek partnere csak akkor lehet az erdőrendező, ha vele legalább azonos szakmai ismeretekkel rendelkezik. A rendeletek ismeretével és a rájuk való hivatkozással, vagy a főhatóság gyakori emlegetésével, esetleg hatalmi szóval ma már nem lehet a követelményeknek eleget tenni. Az erdőrendezők szakmai képzését növelni kell, aminek egyik módját az erdőrendezés tanuló színvonalú elméleti és gyakorlati oktatása, a másikat a szakmérnökképzés jelentheti. Ezek mellett szerepe van a különböző továbbképző tanfolyamoknak és előadásoknak is.
- A fontosabb, megoldásra váró előfeltételek közé sorolom az *erdőrendezési kutatást*, amelyről a metodikai témákat illetően egyáltalán nem, vagy csak alig beszélhetünk. Átfogó intézkedések szükségesek ezen a területen is. Jelentős és eredményeit tekintve igen elismerésre méltó munkát végzett és végez a fejlesztés területén az ÁEMI. Számos kutatási eredményt említhetnék még az ERTI és az Egyetem részéről, amely az erdőrendezés szakterületéhez kapcsolódik (fatermési táblák, erdőnevelési modellek, stb.). Azt is örömmel állapíthatjuk meg, hogy az erdőrendezés a kutatási eredményeket elsőként hasznosítja és vitathatatlanok az érdemei az eredmények realizálása terén. Ezeknek a pozitív tényezőknek az ismeretében is azt kell megállapítani, hogy szükség van az erdőrendezési szintetizáló és módszertani kutatásra. A kutatás feladata olyan segédeszközöket és módszereket adni az erdőrendezőknek, amelyek felhasználása elősegíti az erdőrendezéssel szemben támasztott követelmények jobb kielégítését.
- Az ismerttetett követelményrendszer sokrétűsége, a regionális gazdasági fejlesztési célok, a különböző erdőgazdálkodó szervek integrációja, a tervezés, a végrehajtás és az ellenőrzés vitatott szervezeti kérdéseinek rendezése véleményem szerint indokolná, hogy a jövőben, esetleg már a VI. ötéves terv kezdetétől, az erdőrendezőségek szervezetét is továbbfejlesszék.
- Az erdőrendezést korszerű megfogalmazásban az ágazati gazdaságtani tudományok közé sorolják. Ugyanakkor az üzemtervekben szereplő fatermesztési előírások gazdasági megalapozottságáról alig beszélhetünk. Sürgősen meg kell teremteni ezért a tervezés gazdaságtani előfeltételeit. Az ökonómiai osztályozás bevezetése szerény előrejelzés volt ehhez. A termelés optimális folyamatrendszerét több variációs lehetőség figyelembevételével a tartamosság és az ökonómiai mutatók alapján kell meghatározni. Az erdész közgazdászokra tehát jelentős feladatok várnak az erdőrendezés-fejlesztés előfeltételeinek megteremtésében.
- Nemcsak az erdőrendezési, hanem az erdőgazdálkodási szervek szakembereinek is közre kell működni a korszerűsítésben. Hiányosságként említettem

azt, hogy az erdőrendezők az erdőgazdálkodás főbb irányelveit és módszereit nem ismerik. Ugyanez fordítva is érvényes. Erdőgazdasági szakembereknek is szüksége van az erdőrendezési továbbképzésre. A két szerv között csak akkor lehet az optimális fejlesztési kapcsolatokat kialakítani, ha mindkét fél ismeri a legfontosabb feladatokat és azok megoldásának irányelveit.

Az erdőrendezéssel szemben támasztott követelményeknek a megvalósításához a felsoroltakon kívül még számos más előfeltétel megteremtésére is szükség van. Ez a rendkívül összetett probléma foglalkoztatta 1977-ben az MTA Erdészeti Bizottságának Erdőrendezési ad hoc bizottságát is. A témát illetően előterjesztés készült. Az erdőrendezés továbbfejlesztése széles körben foglalkoztatja a különböző hivatali, tudományos és társadalmi fórumokat.

A jövőt illetően bizakodásunknak az egyik lényeges alapja a jól működő erdőrendezési szakembergárda. Az itt meglévő szellemi kapacitás a továbbfejlesztés legfontosabb biztosítója. A szakismeretek bővítése mellett építeni kell és lehet arra a hivatástudatra és szakmaszeretetre, amely az erdész szakemberek többségét jellemzi. Ez a hivatástudat elmélyíti az erdőrendezői munkához szükséges felelősségérzetet. A szakmai egység, az erdőgazdálkodók és az erdőrendezők összetartozása magasabb szintre emeli az erdők szolgálatát, amely hozzájárul a társadalmi szükségletek tartamosan jó kielégítéséhez.

Végeredményben ez az erdőrendezés feladata.

634.0.236.1

NÉMETH ANDRÁS—SCHMOTZER ANDRÁS

ADATOK A KÉMIAI GYOMIRTÁS ERDŐGAZDASÁGI ELTERJEDTSÉGÉRŐL

Az elmúlt évben az OEE erdővédelmi szakosztálya felmérő kérdőívet küldött az erdőgazdaságoknak. A kérdések az erdészeti növényvédelem tárgy-körében fogalmazódtak. A legfontosabb erdővédelmi feladatokról, gondokról, a növényvédőszer-felhasználásról, kísérletekről, a szakképzésről, szakinformációról, eredményekről, szakmai kapcsolatokról és a továbblépést szolgáló javaslatokról kértünk tájékoztatást. Az alábbiakban röviden összefoglaljuk a válaszokat, részletesebben szólva az erdőgazdaságok 1976. évi herbicidfelhasználását. A beérkezett adatok, esetenként becslések, csupán tájékoztató jellegűek. Véleményünk szerint azonban még így is hasznos áttekintést nyújtanak erdőgazdaságaink gyomirtószer-felhasználásának mértékéről, a kezelt területek nagyságáról, az alkalmazott vegyszerekről stb.

A válaszadók közül legtöbben a *vadkárelhárítást* emelték ki, mint nehezen megoldható erdészeti növényvédelmi feladatot. Azután a gépek hiánya, különösen az erdészeti viszonyok között jól alkalmazható, univerzális növényvédő gépek hiánya, a növényvédelmiszakember-lépcső kiépítetlensége, a szakinformáció gyengesége, az önálló és rendszeres herbicidkutatás igénylése — beleértve az egyéb területekről való adaptálást is — szerepelt a „hiánylistán”. Az erdőfelújítások vegyszeres ápolásának megoldása mellett, különösen a „teljesen megbízható” technológiákat keresik, kérik üzemi szakembereink.